

Список литературы

1. Кольцова Н.В. Оценка финансовой устойчивости банковской системы РФ // Креативная экономика. 2016. С. 12-16.

2. Немчинова Ю.В. Устойчивость банковской системы и факторы ее обеспечения // Управление экономическими системами: электронный научный журнал. № (42) 2016. С. 22-26.

3. Симонович Н.Е., Кисилева Е.А. Оценка рисков в бизнесе: предпринимательские риски // Финансовая аналитика: проблемы и решения, 2017. С. 244-257.

4. Махтибекова М.Э. Перспективы развития банковской системы России // Актуальные вопросы экономики. 2016. С. 76-81.

5. Николаева Ю.А. Роль Банка России в развитии банковской системы // Финансы, денежное обращение и кредит. 2016. С. 102-109.

ПРОВОКАТОРИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ**Лохман Н.В.***канд. екон. наук, доцент,**Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського***PROVOCATEURS INNOVATIVE POTENTIAL DEVELOPMENT****Lokhman N.V.***Cand. Econ Sci., associate professor,**Donetsk National University of Economics and Trade named after M. Tugan-Baranovsky***Анотація**

У статті представлена систематизація передумов-провокаторів розвитку інноваційного потенціалу на макро-, мезо-, мікро-, нано- рівнях; надана їх характеристика; визначено їх взаємозв'язок.

Abstract

The article presents the systematization of prerequisites for the development of innovative potential on the macro-, meso-, micro, and nano-levels; their characteristics are given; their interconnection is determined.

Ключові слова: інноваційний потенціал, макропровокатори, мезопровокатори, мікропровокатори, нанопровокатори.

Key words: innovative potential, macro-provocateurs, meso-provocateurs, micro-provocateurs, nano-provocateurs.

Інноваційна спрямованість функціонування економічної системи є головною умовою ефективного існування будь-якої країни. Основним визначальним фактором інноватизації суспільства є формування та розвиток інноваційного потенціалу. Інноваційний потенціал економічної системи є динамічною категорією, яка проходить ряд етапів: формування, накопичення, розвиток, використання. Задля динамічного розвитку інноваційного потенціалу необхідна наявність передумов, які виступають провокаторами створення, формування та використання інноваційного потенціалу економічних систем на макро, мезо, мікро, нанорівнях.

Ряд авторів [2, 3, 6, 7, 8, 12, 13, 17, 21] приділяли увагу характеристиці передумов інноваційного потенціалу на макрорівні. Так, Клочков А. [12] виділяє наступні передумови: глобалізація та інтернаціоналізація економіки; наявні темпи науково-технічного прогресу; адміністративна перебудова систем управління; розвиток інформаційних технологій; посилення конкуренції; наявність якісних та кількісних зрушень на ринку праці. Крисак А.О. [13] пропонує такі головні передумови створення, функціонування та розвитку інноваційного потенціалу, як: перехід економічних систем в світі на інноваційний шлях розвитку; виникнення нових пріоритетних напрямів виробничої діяльності (інформаційні та інтелектуальні системи тощо); загос-

трення внутрішньогалузевої та зовнішньої конкуренції; насичення ринку стандартизованою продукцією масового попиту, потреба в задоволенні нових специфічних потреб. Баженов Г.Е., Кислицина О.А. [3] зазначає, що «зміни макросередовища такі як: зміна соціальних, технологічних, економічних, політичних факторів, впливають на інноваційний потенціал через вплив (як позитивний, так негативний) на економічну систему в цілому». Автори Богма О.С. [5] та Андріанов Д.С. [2] вказують на те, що на інноваційний потенціал впливають фактори, які розглядаються як інноваційний клімат, а саме: можливості для виробництва нових або поліпшених видів продукції або послуг; можливості для зміни соціальних відносин на підприємстві (кадрові інновації); можливості для розробки нових методів управління (управлінські інновації); можливості для створення нових механізмів просування продукції на ринок (ринкові інновації); можливості придбання ноу-хау, патентів; законодавча база, низька ставка рефінансування, пільгове оподаткування; взаємодія влади й бізнесу; практика комерціалізації технологій тощо. Подібною думки дотримується Яненко І.Г., Бабкова-Пилипенко Н.П. [21], які бачать передумовами інноваційного потенціалу потреби споживачів, що надають можливості пошуку інновацій; партнерські можливості, а саме: придбання ноу-хау, патентів тощо; можливості для партнерства влади і бізнесу; конкурентні можливості

обрати інший спосіб для вирішення певної проблеми; культурні можливості, тобто специфічні можливості до сприйняття інновацій; економічні можливості для розробки нових методів управління; можливості для зміни соціальних відносин; законодавчі можливості для створення нових механізмів просування продукції на ринок; технологічні можливості для виробництва нових видів продукції чи послуг; міжнародні можливості для розвитку бізнесу в інших країнах. Тобто ці автори вважають, що передумовами інноваційного потенціалу виступа-

ють можливості, які виникають в умовах інноваційного клімату. Схожої думки дотримуються автори Павлова Е.А., Смирнова Л.А. [17], які пропонують вважати передумовами розвитку інноваційного потенціалу будь-якої економічної системи фактори макросередовища (політико-правові, економічні, соціокультурні, технологічні, природно-екологічні) та фактори мікросередовища (виробники, споживачі, конкуренти, фінансове забезпечення). На основі розглянутих передумов, визначимо макропробокаторів економічної системи (таблиця 1).

Таблиця 1

Характеристика макропробокаторів інноваційного потенціалу економічної системи

Макропробокатори	Характеристики	Основні фактори
1	2	3
політико-правові чинники	визначають державну політику в сфері інноваційного розвитку, а також стан правового середовища у сфері інноваційної діяльності	рівень розвитку законодавчої бази інноваційного підприємництва; рівень розвитку національного ринку інновацій; ступінь зацікавленості регіональних органів влади в інноваційному розвитку підприємств; рівень політичної стабільності в країні; ступінь корумпованості державних структур
економічні чинники	визначають загальну економічну ситуацію в країні мають прямий вплив на формування інноваційного потенціалу	вся система економічних показників
соціокультурні чинники	Залежать від національних та ментальних особливостей в країні	етичні та релігійні норми; інноваційна культура суспільства; наявність демографічних проблем
технологічні чинники	Науково-технічний процес, безумовно, має великий вплив на виробництво в цілому та інноваційну діяльність зокрема	рівень розвитку науково-технічного прогресу; швидкість науково-технічного прогресу
природно-екологічні чинники	дана група має високу ступінь актуальності і чинить серйозний вплив на промислове виробництво	наявність природних ресурсів; доступність природних ресурсів; стан екологічних показників і рівень розвитку системи державного контролю в галузі охорони навколишнього середовища
виробничі чинники	Ефективна комерціалізація інновацій стимулює виробників до нарощування інноваційного потенціалу, збільшення масштабів інноваційної діяльності	Показники інноваційного розвитку виробництва
споживчі чинники	Потреби споживачів надають можливості пошуку інновацій	Зміна ринкової частки, збільшення обсягів реалізації, покращення іміджу підприємства
конкурентні чинники	Зміни конкурентної позиції впливають на процес формування інноваційного потенціалу	Рівень конкуренції, що характеризується кількістю учасників, коефіцієнтом еластичності виробленої продукції, концентрацією підприємницької активності
фінансові чинники	Фінансування інноваційної діяльності може здійснюватися за рахунок власних, залучених та запозичених коштів	Показники ефективності фінансування інноваційного потенціалу

Складено на основі [12,13,17]

Богуславська О.Г. [6] бачить передумовами інноваційного потенціалу країни можливості інформаційного середовища, розвиток ключових виробничо-технологічних систем новітнього технологічного укладу, здатність господарського механізму генерувати високу інноваційну активність, стан системи освіти й охорони здоров'я. На думку Гальчук А.А. [7] основними складовими передумови інноваційного потенціалу виступають потенційні споживачі нововведень, стан виробничих зв'язків і конкурентної політики економічних агентів, характер конкуренції, яка спонукає виробників до інновацій тощо. Автор Ганзюк С.М. [8] пропонує розуміти передумовами інноваційного потенціалу переваги економічної системи, для України це: історично сильна наукова і технічна культура, традиції і накопичений досвід в області організації і проведення наукових досліджень і розробок; технічна модернізація низки економічно успішних галузей промисловості (наприклад, металургійного комплексу) в докризовий період; багаті природні копалини, які можуть бути ефективно експлуатуватися за допомогою інноваційних компаній; кваліфікована, дешева робоча сила і науково-технічні кадри; географічне положення, стан металургійної та аграрної спеціалізації створюють умови для формування кластерів і зон випереджального розвитку за рахунок зростаючих внутрішніх і зовнішніх ринків їх продуктів; приток приватних і державних інвестицій; диверсифікація науково-освітнього комплексу за рахунок затребуваності бізнесом консалтингової, проектної, науково-дослідної діяльності.

Наступна група авторів [4, 10, 15, 18, 19] розглядає передумови, які можливо вважати провокаторами інноваційного потенціалу регіону. При цьому Мирсаїдов А.Б., Муртазов О.К. [15, с.4-5] вважають, що мезопровокаторами інноваційно потенціалу виступають наступні передумови: інноваційний потенціал відображає існування збалансованості різних ресурсів, що сприяють здійсненню ефективної інноваційної діяльності; ефективно використання інноваційного потенціалу залежить від рівня дії організаційних та інституційних механізмів, які сприяють реалізації інноваційних здібностей і можливостей; інноваційний потенціал складає ресурсну базу для розробки і реалізації інноваційної політики і проектів; інноваційний потенціал відображає здатність регіональної економіки та його

промислових комплексів до мобілізації і зміни своїх параметрів для раціонального використання наявних економічних потенціалів, який спрямований на якісно новий рівень розвитку.

Полякова А.П. [18] пропонує в якості мезопровокаторів вважати: інноваційну політику, що проводиться регіональними органами влади; інноваційну стратегію суб'єктів господарської активності, які здійснюють свою діяльність на відповідній території; політику кредитних організацій регіону; трансформацію споживчих переваг; особливості конкуренції; розвиток територіальної інноваційної інфраструктури. Група авторів Іванілов О.С., Таряник О.М. [10] вважають, що передумовами інноваційного потенціалу регіону виступають: відрахування на НДДКР за рахунок бюджету регіону, наявність інвестиційного податкового кредиту, пільговий режим амортизаційних відрахувань, надання коштів з бюджету регіону на венчурний бізнес, венчурний бізнес залучається до виконання урядових регіональних інноваційних програм, пільгові кредити на інформатизацію бізнесу, системи страхування кредитів венчурного бізнесу тощо. Бовин А.А., Чередникова Л.Е., Якимович В.Я. [4] розглядає передумови інноваційного потенціалу, до яких відносить: соціальну інфраструктуру регіону (можливість працівників користуватися послугами освітнього, медичного та культурного комплексів); комунікаційну сферу регіону (наявність доступу до інформаційних ресурсів, зв'язок; природно-географічні умови (наявність сировинних, паливних, енергетичних і матеріально-технічних ресурсів, транспорт); технологічну і науково-технічну сферу (наявність ринку розробок, наявність НДІ, і ін.); економічну і фінансову сферу регіону (державна підтримка на регіональному рівнях інноваційної діяльності, наявність зацікавлених в інноваційних розробках інвесторів); політико-правову сферу (регіональні плани і програми, правове регулювання науково-технічної та інноваційної сфери); стратегічну зону господарювання (швидкість появи інновацій на даному сегменті ринку); ринок трудових ресурсів регіону.

Ми згодні з думкою Семенова В.Ф. та Басюка О.В. [19, с. 52-53], які виділяють екзогенні (чинять вплив із зовні) та ендогенні (чинять вплив із середини) мезопровокатори інноваційного потенціалу регіону (таблиця 2).

Мезопровокатори інноваційного потенціалу регіону

Група чинників	Передумови	Характеристика передумови
Екзогенні чинники	нормативно-правові	зміни в законодавстві
	ринкові умови	характеристика кон'юнктури ринку
	політична ситуація	сталість політики в системі ЄС, співпраця регіонів, ефективне використання досягнень науково-технічної революції, постійна трансформація політичної системи
	інфраструктурні чинники	транснаціональні мережі, інформаційні системи, міжрегіональну транспортну діяльність
	економічні	вплив глобалізації, ступінь відкритості економіки, транскордонне співробітництво, обсяг іноземних інвестицій, конкурентоспроможність економіки
Ендогенні чинники	людський капітал регіону виробничі та інвестиційні можливості регіону внутрішній економічний потенціал регіону (природно-ресурсні, соціально-демографічні, економічні, інфраструктурні чинники)	статистичні, аналітичні та інтегральні показники розвитку регіону

Складено на основі [19, с.52-53]

Різноманіття передумов, що виступають провокаторами інноваційного потенціалу регіону, з одного боку, виступають похідною і переплітаються з передумовами інноваційного потенціалу країни, з іншого боку, є відправним пунктом для визначення провокаторів інноваційного потенціалу підприємства (провокатори мікрорівня).

Достатньо велика кількість дослідників [1, 3, 9, 11, 14, 16, 20] приділяли увагу визначенню передумов інноваційного потенціалу підприємства. Такі автори як Кавтиш О.П. Круш Н.П. [11, с. 77], Омельчак Г.В. [16, с.115] та Лаптева Е.А. [14] визнають, що передумовами інноваційного потенціалу підприємства виступають як зовнішні, тобто некеровані фактори (чинники безпосереднього впливу: законодавство, що врегульовує підприємницьку інноваційну діяльність; наявність системи підтримки інноваційної активності бізнесу; дії органів державного управління; взаємодія з партнерами; конкуренція за рівнями економічної системи; структура органів державної влади і відповідна організація взаємодії підприємства з ними; превалюючі методи державного регулювання економіки; стан освіти та науки; організація фінансування інноваційної діяльності; попит на інноваційну продукцію; розвиток інноваційної інфраструктури та чинники опосередкованого впливу: науково-технічний прогрес; політична ситуація; економічні зрушення в країні, галузі, на міжнародній арені; демографічна ситуація; екологічна ситуація; державна інноваційна політика; характер конкуренції на певних ринках; стійкі зрушення в структурі споживання; вплив міжнародної конкуренції) так і внутрішні фактори, або керовані (формування / наявність стратегії управління інноваційною активністю; дотримання принципів інноваційної діяльності підприємств; інвестиційні ресурси та їх використання в

інноваційній діяльності; кадровий потенціал інноваційної діяльності; технічна та технологічна база діяльності підприємства; організаційно-правова форма підприємницької діяльності; участь у науково-дослідних роботах та державних інноваційно-інвестиційних програмах; аналіз та структурування інновацій підприємства; аналіз ризиків діяльності; стиль та методи управління; організація та оплата праці; галузева приналежність підприємства; масштаб підприємства; людський капітал підприємства; соціально-психологічний клімат на підприємстві; система мотивації; досягнутий техніко-технологічний рівень; відповідність організаційних структур управління задачам інноваційного процесу; система інноваційного менеджменту; фінансові ресурси підприємства).

Інша група авторів [1, 3, 9, 20] дотримуються думки, що мікропровокаторами інноваційного потенціалу виступають внутрішні передумови. Так Федулова І.В. [20] пропонує такі передумови інноваційного потенціалу підприємства: наявність умов для проведення самостійних фундаментальних і прикладних наукових досліджень; можливість впровадження у виробництво й масовий випуск розробленого продукту; техніко-технологічний стан і можливість його оновлення; організаційне, кадрове й фінансове забезпечення інноваційної діяльності; наявність збутових можливостей для просування нового продукту на ринок і подальше закріплення на ньому; доступ до науково-технічної інформації й можливості її використання в інноваційному процесі. Головна Ю.І. [9, с.147] визначає мікропровокатори інноваційного потенціалу як: активізація наукової діяльності організацій; визначення шляхів рішення проблем підвищення кваліфікації співробітників і робочого персоналу організацій; пошук альтернативних джерел фінансування; розгляд варіан-

тів підвищення ліквідності підприємства; використання різних імітаційних моделей, що дозволяють понизити витрати та ризики; освоєння маловідходних, економічних та екологічно орієнтованих технологій виробництва на усіх його стадіях. На думку, Алетдинова А.А. [1, с.12], мікропровокаторами інноваційного потенціалу є: бажання керівника організувати інноваційну діяльність, залучити до неї співробітників та бажання членів трудового колективу займатися інноваційною діяльністю. Баженов

Г.Е., Кислицина О.А. [3, с.223] пропонує у якості мікропровокаторів розглядати інтелектуальний рівень і кваліфікацію персоналу, технічну оснащеність робочих місць, стан експериментальної і виробничої бази. На основі вищепредставлених передумов можливо впорядкувати запропоновані мікропровокатори інноваційного потенціалу підприємства (рисунок 1).

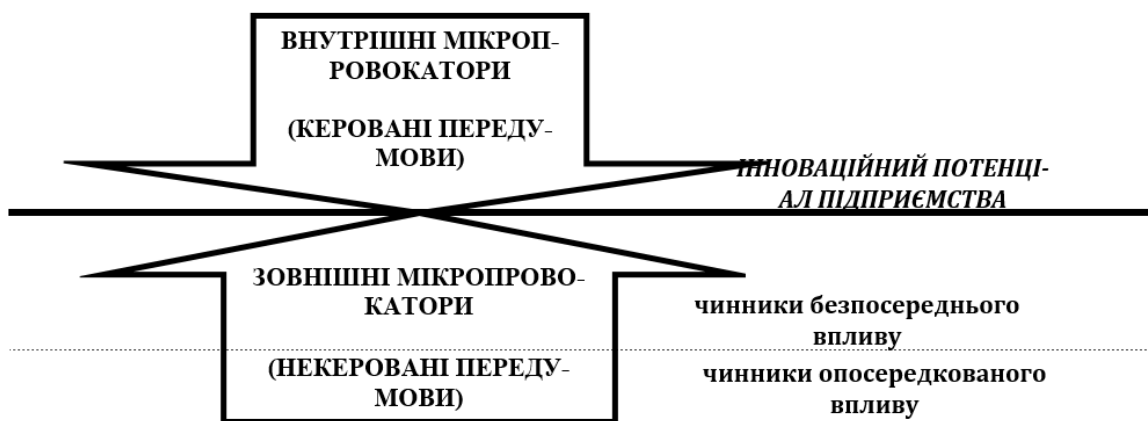

Рис. 1. Схема впорядкування мікропровокаторів інноваційного потенціалу підприємства

Заключним рівнем дослідження провокаторів інноваційного потенціалу є нанорівень, який характеризує інноваційний потенціал персоналу. В рамках визначення нанопровокаторів Баженов Г.Е., Кислицина О.А. [3, с.224] пропонують наступні передумови: розмір організації; складність організаційної структури; ступінь централізації; регламентація робіт; розвиненість комунікацій; внутрішньо-організаційна інтеграція; норми поведінки; домінуючі цінності; філософія організації; психологічний клімат.

Провівши ідентифікацію провокаторів, як відправного детермінанту інноваційного потенціалу

економічних систем різних рівнів можливо визначити їх взаємозв'язок і взаємозалежність. Згідно запропонованого зв'язку провокаторів інноваційного потенціалу (рис. 2), можливо стверджувати що:

- провокатори створюють передумови для інноваційного потенціалу економічних систем;
- розглянуті провокатори охоплюють як фактори зовнішнього так і внутрішнього середовища, можуть виступати як екзогенними так і ендогенними чинниками, можуть бути керованими і некерованими з боку самої економічної системи;
- окремі провокатори взаємопов'язані та мають місце на різних рівнях економічної системи.

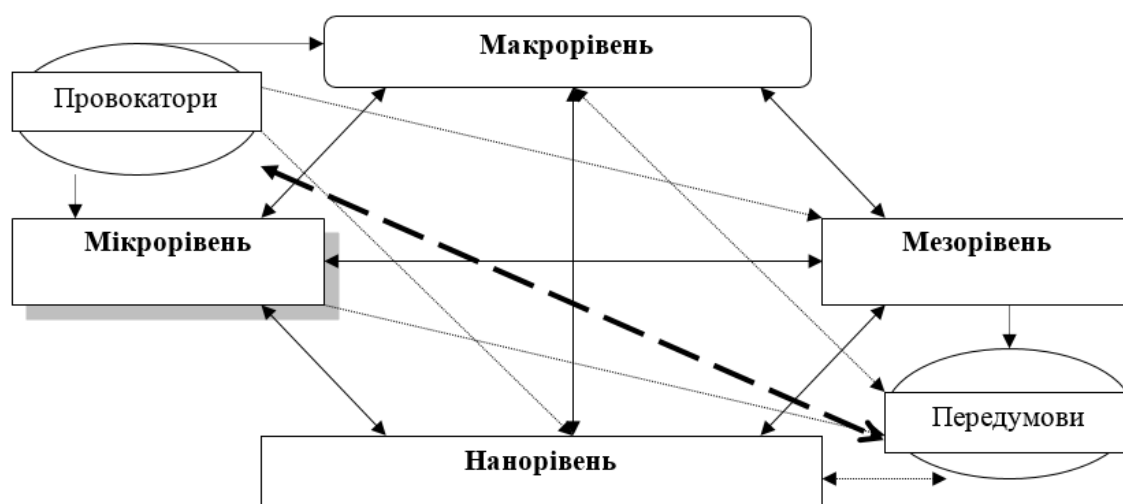

Рис.2. Зв'язок провокаторів інноваційного потенціалу різних рівнів

Таким чином, провокатори, як передумови розвитку інноваційного потенціалу надають поштовх щодо його формування, накопичення, викорис-

тання та мають місце на макрорівні (країна), мезорівні (регіон, галузь), мікрорівні (підприємство),

нанорівні (персонал). Усі провокатори взаємопов'язані та взаємозалежні і мають вплив на різні рівні економічних систем.

Список літератури

1. Алетдинова А.А. Методика формування інноваційного потенціала організації / А.А. Алетдинова // Вопросы инновационной экономики. - 2012. - № 1. - С. 11-23. - Режим доступа : <http://www.creativeconomy.ru/articles/16802/>
2. Андрианов Д. С. Сущность и структура инновационного потенциала организации / Д. С. Андрианов // Академия управления "ТИСБИ". - Режим доступа : <http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2006/issue4/Econom2.html>.
3. Баженов Г.Е. Инновационный потенциал предприятия: экономический аспект / Г.Е. Баженов, О.А. Кислицына // Вестник Томского государственного университета. - 2009. - № 323. - С. 222-228
4. Бовин А. А. Управление инновациями в организации: учеб. пособие / А.А. Бовин, Л.Е. Чередникова, В.Я. Якимович. - М.: Омега - Л. - 2006. - 415 с.
5. Богма О.С. Сутність інноваційного потенціалу підприємства / О.С. Богма // Вісник Запорізького національного університету. - 2011. - № 1 (9). - С. 12-15
6. Богуславська О.Г. Інноваційна діяльність як фактор забезпечення економічного розвитку / О. Г. Богуславська // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2008. - Вип. 35. - С. 127-137. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2008_35_14
7. Гальчук А.А. Классификация и факторы формирования инновационного потенциала страны / А.А. Гальчук // Экономика и Право. - 2015. - № 9-10
8. Ганзюк С.М. Визначення факторів впливу на формування інноваційного клімату в Україні на основі SWOT – аналізу / С.М. Ганзюк // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка", - 2013. - №5 - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/>
9. Головня Ю.І. Інноваційний потенціал як фактор економічного розвитку сільськогосподарських підприємств / Ю. І. Головня, І. І. Шкуратова // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. - 2012. - Вип. 6. - С. 145-148. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkpnuen_2012_6_34
10. Іванілов О.С. Інноваційний потенціал підприємства / О.С. Іванілов, О.М. Таряник // Економіка, фінанси, право. - 2004. - №12. - С.5 – 7.
11. Кавтиш О.П. Особливості формування інноваційного потенціалу промислових підприємств України / О.П. Кавтиш, Н.П. Круш // Сучасні проблеми економіки та підприємництва. - 2011. - Вип. 6. - С.73-81
12. Клочков А. КРІ и мотивация персонала. Полный сборник практических инструментов / А. Клочков. - М.: Эсмо. - 2010. - 160с.
13. Крисак А.О. Формування інноваційного потенціалу малого підприємства // Інвестиції: практика та досвід. - 2009. - № 12. - С. 24-26
14. Лаптева Е.А. Классификация факторов развития инновационного потенциала предприятия / Е.А. Лаптева // Экономика и предпринимательство. - 2013. - Режим доступа: <http://naukarus.com/klassifikatsiya-faktorov-razvitiya-innovatsionnogo-potentsiala-predpriyatiya>
15. Мирсаидов А.Б. Инновационный потенциал региональных промышленных систем / Мирсаидов А.Б., Муртазов О.К. // Интернет-журнал «Науковедение». - 2016. - Т. 8, № 2. - Режим доступа: <http://naukovedenie.ru/PDF/95EVN216.pdf>.
16. Омельчак Г.В. Концептуальні основи розвитку інноваційного потенціалу підприємств / Г. В. Омельчак // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. - 2014. - № 2. - С. 113-118. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2014_2_23
17. Павлова Е.А. Влияние факторов внешней среды на формирование инновационного потенциала предприятия / Е.А. Павлова, Л.А. Смирнова // Фундаментальные исследования. - 2015. - № 5-3. - С. 640-644. - Режим доступа: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=38314>.
18. Полякова А.П. Инновационный потенциал и его роль в инновационном развитии региона / А.П. Полякова // Известия ИГЭА. - 2014. - № 4. - Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/innovatsionny-potentsial-i-ego-rol-v-innovatsionnom-razviti-regiona>
19. Семенов В.Ф., Басюк О.В. Використання потенціалу нової економіки при формуванні регіональних інноваційних структур організації і управління туризмом / В.Ф. Семенов, О.В. Басюк: монографія. - Одеса: Атлант, 2013. - 356 с.
20. Федулова І. В. Підходи до оцінки рівня готовності підприємства щодо інноваційного розвитку / І. В. Федулова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. - 2011. - № 124/125. - С. 36-39.
21. Яненко І.Г. Інноваційний потенціал підприємства: складові та фактори впливу / І.Г. Яненко, Н.П. Бабкова-Пилипенко // Науковий огляд. - Том 4, № 14 (2015). - Режим доступа: <http://naukajournal.org/index.php/naukajournal/article/view/465>